МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра статистики та математичних методів в економіці
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 051 «Економіка»
за освітньою програмою
«Бізнес-економіка та аналітика»

на тему: «Дослідження процесів відтворення населення в Україні»

Виконавець:
студентка центру заочної форми навчання

Журавель Діана Олегівна _____

Науковий керівник:
к.е.н., доцент

Самотоєнкова Олена Вікторівна _____

ОДЕСА – 2025

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Сучасна демографічна ситуація в Україні є однією з найскладніших серед європейських країн. Протягом останніх десятиліть спостерігається звужений процес відтворення, коли смертність переважає народжуваність, а міграційні потоки призводять до скорочення чисельності населення та погіршення його вікової структури. Зокрема, наслідки повномасштабної війни, що триває з 2022 року, значно посилили демографічну кризу – зменшилася кількість населення, зросла смертність серед цивільного населення, а мільйони українців були змушені залишити країну.

В Україні спостерігається тенденція до відкладання народження дітей або свідоме обмеження кількості дітей у сім'ї. Це зумовлено: соціальною нестабільністю, економічною невпевненістю, відсутністю належної підтримки молодих сімей з боку держави.

Дослідження таких змін у репродуктивних установках населення є важливою частиною аналізу процесів відтворення.

З огляду на складну соціально-економічну ситуацію, а також через значне погіршення демографічної ситуації, зокрема через бойові дії та окупацію частини територій України, питання вивчення кількості населення, його відтворення та чинників, що впливають на ці процеси, стає особливо важливим та актуальним.

Дослідження процесів відтворення населення в Україні є надзвичайно важливим як для наукового аналізу, так і для розробки ефективної державної політики. Така тема дозволяє краще зрозуміти причини та наслідки демографічної кризи, а також окреслити шляхи подолання негативних тенденцій у майбутньому.

Значний внесок у дослідження процесів відтворення населення в Україні зробили: Е. Лібанова, В. Стешенко, О. Самотоєнкова, А. Підгорний, Ю. Ольвінська, Ю. Вітковська, О. Милашко. Їхні праці допомагають досконаліше розібратися в процесах відтворення, правильно розрахувати необхідні показники та зробити прогноз на майбутнє..

Метою дослідження є визначення поняття відтворення та природного руху населення і подання їх теоретичного опису, формування інформації про природний рух населення для інформаційного забезпечення аналізу демографічної ситуації; дослідження таких демографічних процесів як народжуваність, смертність та природний приріст; аналіз соціально-економічних чинників, які впливають на демографічну ситуацію в Україні; виявлення причин, що певним чином впливають на природний рух населення.

Вивчення статистикою природного руху населення здійснюється для того, щоб визначити його загальні обсяги, проаналізувати рівні та зміни цього процесу і його окремих складових, а також порівняти, наскільки інтенсивно ці зміни відбуваються в різних умовах чи регіонах.

Завдання дослідження:

- провести статистичне дослідження природного руху населення України – динаміки та структури народжуваності, смертності, природного приросту;

- розрахувати загальний та спеціальні коефіцієнти народжуваності, у тому числі коефіцієнти народжуваності по окремих вікових групах жінок і різній місцевості – сільській та міській;
- побудувати трендову модель та спрогнозувати народжуваність в Україні до 2027 року;
- провести регіональне дослідження природного руху населення в Україні;
- зробити оцінку диференціації регіонів за показниками відтворення населення;
- провести групування регіонів за рівнем народжуваності.

Об'єктом дослідження є демографічні показники всього населення України та окремих його контингентів (дітородного контингенту жінок).

Предметом дослідження є процес відтворення населення.

Методи дослідження. У процесі підготовки кваліфікаційної роботи широко використовувалися методи екстенсивного та інтенсивного аналізу, метод статистичного групування, методи абсолютних, відносних і середніх величин, аналізу динаміки, індексний метод, методи прогнозування, табличні та графічні методи подання статистичних даних.

Інформаційною базою дослідження є офіційні дані Державної служби статистики України та її територіальних підрозділів, Статистичні щорічники України за 2015-2023 роки, публікації наукової періодики, присвячені проблемам статистичного дослідження процесів відтворення населення, дані Інтернет-ресурсів.

При виконанні кваліфікаційної роботи використовувались комп'ютерні програми Microsoft Word і Microsoft Excel.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (29 найменувань) та 5-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 71 сторінка. Основний зміст викладено на 63 сторінках. Робота містить 15 таблиць, 11 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра опубліковано статтю та тези на науково-практичну конференцію.:

Журавель Д.О. Аналіз народжуваності в Україні за 2015-2024 роки. / Д. О. Журавель, О. В. Самотоєнкова / Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 11. Частина І. Одеса, ОНЕУ. 2025. С. 36-40.

Самотоєнкова О. В., Журавель Д. О. Назва тез. Проблеми відтворення населення в Україні: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті проф. А.З. Підгорного, м.Одеса, 6 червня 2025р. Одеса, 2025,

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні та методологічні основи статистичного дослідження природного руху та відтворення населення» розглянуто визначення відтворення населення, поняття і сутність природного руху, джерела формування даних.

У другому розділі «Статистичне дослідження природного руху та відтворення населення в Україні за 2015 – 2024 роки» проведено статистичне дослідження

природного руху населення України, зокрема, динаміки та структури народжуваності, смертності, природного приросту (скорочення) за період 2015-2024 роки. Проаналізовано загальні та спеціальні коефіцієнти народжуваності, у тому числі коефіцієнти народжуваності по окремих вікових групах жінок, у різній місцевості – сільській та міській. Методом аналітичного вирівнювання отримано трендову модель і зроблено прогноз народжуваності в Україні до 2027 року.

У третьому розділі «Статистичне дослідження природного руху населення по регіонах України» проведено регіональне дослідження природного руху населення в Україні. Зроблено оцінку диференціації регіонів України за показниками відтворення населення, проведено групування регіонів за рівнем народжуваності, визначено групи регіонів за типом відтворення населення.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі дослідження відтворення населення в Україні дозволяє зробити такі висновки:

1. Враховуючи політичну, економічну та соціальну ситуацію в нашій країні, визначено, що Україна має звужений тип відтворення, тобто смертність в країні переважає над народжуваністю, кількість смертей зростає, а кількість народжених скорочується. Наразі Україна знаходиться в одному з найгірших рівнів народжуваності серед європейських країн.

2. У 2024 році порівняно з 2015 роком кількість народжених зменшилась на 234,8 тис. осіб або на 57%. Рівень народжуваності у 2024 році складав всього 43% від рівня 2015 року. Це дуже негативне явище, яке свідчить про кризовий демографічний стан країни. Якщо у 2015 році на кожну 1000 населення припадало 10 народжених, то в 2024 році – 6 народжених. Розрахунок спеціального коефіцієнта народжуваності або коефіцієнта плідності показав, що у 2015 році в середньому на кожну 1000 жінок у віці (15-49 років) припадало 40 новонароджених, а в 2021 – 28 новонароджених.

3. У 2015 році смертність перевищувала народжуваність в 1,4 рази. Співвідношення кількості померлих до кількості народжених щороку зростало. Так, до 2019 року цей показник був < 2, а починаючи з 2020 > 2. Найбільше перевищення смертності над народжуваністю – в 2,8 рази відбулося в 2024 році.

4. Значне збільшення смертності спостерігається в 2020-2021 рр., причиною чого могла стати пандемія COVID-19.

5. Протягом всього періоду щорічно зменшуються як загальні, так і спеціальні коефіцієнти народжуваності. В 2015 році в середньому на кожну 1000 населення України припадало 10 новонароджених, в 2020 році вже тільки 7 новонароджених, а в 2023 та в 2024 роках всього 6 новонароджених.

6. Аналіз народжуваності по вікових групах жінок показав, що в 2015 році більше всього дітей народжувалось у віковій групі від 20 – 24 років, кількість складала 92 дитини на кожну 1000 жінок. У 2021 році більше дітей народжується у віковій групі 25 – 29 років, тут кількість складає 73 дитини на кожну 1000 жінок.

7. Прогноз подальшого розвитку показника народжуваності за умови збереження в майбутньому лінійної тенденції, показав, що загальна кількість народжених в 2025, 2026 та 2027 роках буде значно зменшуватись.

8. Результати дослідження процесів відтворення населення по окремих регіонах показали, що по всіх без виключення регіонах відбувається процес абсолютного і відносного скорочення чисельності населення. Про це свідчать показники зменшення народжуваності та збільшення смертності.

9. Результати розподілу регіонів України за рівнем народжуваності вище та нижче середнього рівня народжуваності в Україні, який складав 7,3 ‰, показали, що тільки 7 регіонів або 31,8% загальної кількості регіонів мають рівень народжуваності вище середнього в Україні, інші 15 регіонів або 68,2% – нижчий за середній по Україні. Найвищий коефіцієнт народжуваності в Рівненській області, він складає 10,2 ‰, в Закарпатській області – 10,1‰ та Волинській області – 9,6 ‰.

Інші 15 регіонів мають рівень народжуваності нижче середнього в Україні. Так, регіонами з найнижчим рівнем народжуваності є Сумська область – 5,2‰, Чернігівська – 5,5‰, Черкаська та Запорізька області – відповідно по 5,8‰ .

10. Рівень смертності нижчий ніж середній в Україні мають 9 регіонів або 40,9%, інші 13 регіонів (59,1%) мають рівень вище за середній по Україні. З нижчим показником рівня смертності виявилась Закарпатська область – 14,8‰, Рівненська – 14,9‰, Волинська –15,1‰, Івано-Франківська –15,2‰.

Вищі за середній коефіцієнт смертності мають Чернігівська область –22‰, Запорізька область – 21,6‰, Харківська область – 21‰, Дніпропетровська та Кіровоградська області – по 20,8‰, Полтавська область – 20,3‰, Київська область – 20,2‰.

11. По результатах порівняння регіонів за рівнями народжуваності, смертності та природного приросту (скорочення) населення з середніми значеннями по Україні в цілому тільки 7 областей, а саме: Закарпатська, Рівненська, Волинська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька та Одеська мають вищий рівень народжуваності, нижчий рівень смертності і найнижче скорочення населення.

12. Проаналізувавши результати дослідження, залишається розраховувати, що по закінченню військових дій на території країни, народ стане повертатися додому і почнеться відтворення населення, тоді кількість народжених підвищиться. І вже ці соціально-демографічні процеси вплинуть на відновлення економіки країни в цілому.

АНОТАЦІЯ

Журавель Д. О. «Дослідження процесів відтворення населення в Україні».
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
«051 «Економіка»»
(шифр та назва спеціальності)
за освітньою програмою «Бізнес-статистика та аналітика»
(назва освітньої програми)
Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2025.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі виступають демографічні показники всього населення України та окремих його контингентів (дітородного контингенту жінок).

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичні та методологічні основи статистичного дослідження процесів відтворення населення. Розглянуто статистичні показники та методи дослідження природного руху та відтворення населення.

Проведено статистичне дослідження природного руху населення України, а саме: динаміки та структури народжуваності, смертності, природного приросту (скорочення) за період 2015-2024 роки. Розраховано та проаналізовано загальний і спеціальний коефіцієнти народжуваності, у тому числі коефіцієнти народжуваності по окремих вікових групах жінок і по різних видах місцевості – сільській та міській.

Використовуючи метод аналітичного вирівнювання, було зроблено прогноз народжуваності в Україні до 2027 року.

Проведено регіональне дослідження природного руху населення в Україні. Зроблено групування регіонів за рівнем народжуваності, визначено групи регіонів за типом відтворення населення.

Ключові слова: *відтворення населення, народжуваність, смертність. природний приріст, показники, динаміка.*

ANNOTATION

Zhuravel D. O. " Research on population reproduction processes in Ukraine."
Qualification work for obtaining a bachelor's degree in a specialty
051 «Economics»
for the educational program "Business Statistics and Analytics"
Odesa National University of Economics. - Odesa, 2025.

The bachelor's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of sources used, and appendices. The object of research in the qualification work is the demographic indicators of the entire population of Ukraine and its individual contingents (the childbearing contingent of women).

The qualification work presents the theoretical and methodological foundations of statistical research on population reproduction processes. Statistical indicators and methods of research on natural population movement and reproduction are considered.

A statistical study of the natural population movement of Ukraine was conducted, namely: the dynamics and structure of birth rates, mortality rates, and natural increase (decrease) for the period 2015-2024. General and special fertility rates were calculated and analyzed, including fertility rates for individual age groups of women and for different types of terrain - rural and urban.

Using the analytical smoothing method, a forecast of fertility in Ukraine until 2027 was made.

A regional study of the natural population movement in Ukraine was conducted. Regions were grouped by birth rate, and groups of regions were identified by the type of population reproduction.

Keywords*: population reproduction, birth rate, mortality rate. natural increase, indicators, dynamics.*